

PREGLED RADA NA ISTRAŽIVANJU I OBRAĐIVANJU KAJKAVSKOG NARJEČJA U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU

1. Kajkavsko je narječje — po svojem geografskom položaju rubnog narječja hrvatskoga ili srpskoga jezika i po nekim svojim strukturalnim osobinama, koje povezuju kajkavske govore sa slovenskima — odavno već predmet interesa slavističke znanosti.

Dosadašnji pregledi osobina kajkavskog narječja u cjelini temeljeni su često na nedostatnim terenskim podacima, odnosno neke su tvrdnje o kajkavskim dijalekatskim osobinama plod uopćavanja osobina pojedinih govora, grupe govora ili pojedinih kajkavskih dijalekata za cijelo narječje. Zbog nedostatka dijalekatskih podataka iz velikog broja kajkavskih govora s područja svih kajkavskih dijalekata, podataka o svim jezičnim razinama, dolazilo je, i dolazi, i u specijalističkim područjima proučavanja kajkavskog narječja do znanstvenih razmimoilaženja i nesuglasica.

2. Ovdje ću se nešto podrobnije osvrnuti samo na neke najnovije radove o genezi kajkavskog narječja.

Kontroverzna mišljenja o genezi kajkavskog narječja postoje od samoga početka dijalektološkog interesa za kajkavsko narječje — o njegovu podrijetlu raspravljalo se u našoj i u inozemnoj slavistici više od stoljeća i pol, a raspravljanje se nastavlja i u današnje doba.

Tako, na primjer, slovenski slavist J. Rigler u svojim najnovijim raspravama¹ nastoji opovrgnuti rezultate proučavanja Z. Junkovića, koji su objavljeni u raspravi *Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta*², a koji su u skladu s proučavanjima i tvrdnjama svih hrvatskih dijalektologa u ovom, a nekih i u prošlom stoljeću. Svojim kapitalnim djelom *Jezik Hrvata kajkavaca*³ veliki hrvatski lingvist Stjepan Ivšić dao je, na temelju akcenatskog stanja u mnogim kajkavskim govorima koje je akcenatski istražio, bitne dokaze o zajedničkom podrijetlu svih kajkavskih akcenatskih sustava iz stare opće kajkavske akcentuacije. To zajedničko, općekajkavsko akcenatsko stanje, odnosno osnovna kajkavska akcentuacija, u velikom dijelu svojih osobina odudara od slovenske, a slaže se s hrvatskosrpskim akcenatskim stanjem, odnosno s njegovim razvojem. Ivšić je, po dubokom uvjerenju mnogih dijalektologa, dokazao da po svojim akcenatskim osobinama kajkavsko

¹ J. Rigler, *Junkovićeve kajkavske teorije in slovenščina*, Slavistična revija, 1976, br. 4, Ljubljana; *O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih*, Zbornik predavanj XIII. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1977.

² Rad JAZU 363, Zagreb 1972.

³ Ljetopis JAZU 48, Zagreb 1936.

narječje potječe iz hrvatskosrpske jezične zajednice, a ne slovenske. Te je Ivšičeve dokaze svestrano razmotrio i utvrdio Z. Junković, a i drugi su ih hrvatski dijalektolozi potvrđivali rezultatima svojih dijalektoloških istraživanja.

Ugledni srpski slavist P. Ivić također se u nekim svojim radovima pozabavio problemom srodnosti južnoslavenskih dijalekata, a prema toj srodnosti i genezom kajkavskog narječja. Kako proizlazi iz njegova rada *Hijerarhija srodstva među jezičkim i dijalekatskim tipovima na slovenskom jugu*⁴, središnji i sjeverni kajkavski dijalekti po procesima izjednačivanja praslavenskih vokala imaju vlastitu sudbinu, različitu od razvojnih procesa u slovenskim, čakavskim i štokavskim dijalektima, a »njihova se granica prema slovenačkim dijalektima oštro ocrtava»⁵. U izjednačivanju konsonanata rezultati, u razmatranim konsonantskim pojavama, pokazuju veću vezu zapadnokajkavskih dijalekata sa slovenskima, ali je jednako tako znatna i veza s čakavskim dijalektima, pa i sa štokavskima. Veze kajkavske prozodije sa slovenskom nisu bitnije od veza s čakavskom i štokavskom prozodijom, a kajkavsko narječje ima i svojih specifičnih osobina.⁶ U navedenu radu Ivić konstatira: »U većini slučajeva suprotstavljaju se hrvatski kajkavski govori glavnini slovenačkih».⁷

U radu *Fonološki aspekt genetičkog odnosa između štokavske, čakavske i kajkavske dijalekatske grupe*⁸ Ivić kaže: »Genetička bliskost (slovenskih dijalekata, A. Š.) sa kajkavštinom je očigledna. Pa ipak, već i u pokazanim domenima odražavaju se i stare divergencije: promena metatonijskog $\text{u} \sim$ u slovenačkom je doslednija (tip *prósim*), u slovenačkom nema jednakosti ($\text{ě} = \text{ə}$), u većini slovenačkih govora ne dolazi ($\text{žž} < \text{žd}'$). Ovim se razlikama pridružuju i druge: u najvećem delu slovenačkih govora refleksi starog akuta van ultime je produžen (tip *kráva* prema kajk. *kráva*), a cirkumfleksi je s prvog sloga prebačen na drugi (*zláto > zlatò*), dok slovenačku morfologiju karakteriše prisustvo duala. U svemu ovome hrvatski kajkavski govori idu s ostalim srpskohrvatskima. Ovakva sprega pojava daje hrvatskoj kajkavštini genetičku specifičnost, obeležavajući je u isti mah kao most između ostalih srpskohrvatskih dijalekata i slovenačkog jezika.»⁹

U ovom se izlaganju neću potanje upuštati u pitanja podrijetla kajkavskog narječja — stvar je to, čini se još uvijek, posebne studije, koja će morati voditi računa o mnogo većem broju kajkavskih dijalekatskih osobina nego što su se do sada uzimale u obzir, koja će raspolagati podacima o stanju u mnogo većem broju kajkavskih govora nego što je to do sada bio slučaj.

3. Jednako tako, do velikih poteškoća dolazi i u tipologiji i klasifikaciji pojedinih mjesnih kajkavskih govora u veće dijalekatske skupine i u dijalekte unutar kajkavskog narječja i u odnosu na druge južnoslavenske dijasisteme.

⁴ Referati za VII međunarodni kongres slavista u Varšavi (1973), Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 1973.

⁵ o. c., str. 27.

⁶ Usp. npr. akcenatski tip *vôlja*, prez. *nôsim*; o. c., str. 33.

⁷ o. c., str. 37.

⁸ Orbis scriptus, Festschrift für Dmitrij Tschizewskij, zum 70. Geburtstag, München 1966.

⁹ o. c. (u bilj. 8), str. 383.

Prema tomu, moramo se upitati odakle ti i slični nesporazumi, kad znamo da je riječ o znanstveno fundiranim radovima istaknutih naših i stranih dijalektologa. Odgovor je, premda ne potpun, ipak jednostavan: jedni se stručnjaci obaziru na neke relevantne jezične, odnosno dijalekatske činjenice, drugi na druge, a jedni i drugi, potpuno razumljivo, na one činjenice koje su im pristupačne, bilo u stručnom tisku bilo iz vlastitih terenskih istraživanja. A upravo te stvarne jezične činjenice, koje u potpunosti svojih pojava mogu odvajati jedan dijalekatski mikrosustav od drugoga u njegovoj neposrednoj blizini, koje taj organski idiom mogu povezivati s geografski udaljenim govorima istoga ili kojega drugog narječja, ili kojega drugoga jezika — upravo su te činjenice, kažem, do sada bile relativno slabo poznate. A među svim našim narječjima kajkavsko je do sada najmanje poznato u ukupnosti pojava u njegovim mjesnim govorima.

4. Interes za rad na dijalektologiji u poslijeratnom razdoblju u Hrvatskoj su pobudili profesori S. Ivšić i M. Hraste (a njihovim se nastojanjima, svojim nastavničkim radom, pridružio i M. Moguš), usađujući mnogim svojim studentima ljubav za narodne govore i želju da ih upoznaju, proučavaju i znanstveno obrađuju. Dakako, životne prilike dopustile su samo nekima od njih da svoj interes za dijalektologiju i ostvare, a još je manji broj poslenika koji svoj znanstveni interes pretežno posvećuju kajkavskom narječju.

5. Nemoguće je ovdje nabrojiti sve radove koji obrađuju kajkavsko narječje, njegove dijalekte i govore s najrazličitijih lingvističkih gledišta, pa će se spomenuti samo neka znatnija dostignuća, i faktografske i teoretske naravi. Detaljan pregled rada na toj problematici treba da da bibliografija radova o kajkavskom narječju, na kojoj se u Zavodu za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku u Zagrebu već radi.

U ovoj prilici, dakle, ne spominjem ni literarno-povijesne ili estetske pristupe proučavanju stare i novije kajkavske književnosti, koji ne obrađuju jezična njezina svojstva, premda se i na tom području pojavio niz vrijednih radova, i u Jugoslaviji i u inozemstvu.

6. Opće preglede karakteristika kajkavskog narječja dali su u razdoblju o kojem govorim M. Hraste,¹⁰ Z. Junković¹¹ i D. Brozović.¹² Jedinu opsežniju bibliografiju radova o kajkavskom narječju napisao je M. Hraste.¹³

Historijskojezičnim problemima kajkavskog narječja, proučavajući jezik pojedinoga pisca, kruga pisaca, jezik pojedinih razdoblja ili cjelokupne stare

¹⁰ M. Hraste, *Kajkavski dijalekat*, Enciklopedija Jugoslavije IV, s. v. Jezik srpskohrvatski, Zagreb 1958; *Opći pogled na kajkavski dijalekt*, Antologija novije kajkavske lirike, Zagreb 1958.

¹¹ Z. Junković, *Kajkavski dijalekat*, Školski leksikon, I. izd., knj. 12: Jezik, s. v., Panorama, Zagreb 1963.

¹² D. Brozović, *Kajkavsko narječje*, Školski leksikon, II. izd., knj. 12: Jezik, s. v., Panorama, Zagreb 1966.

¹³ M. Hraste, *Bibliografija radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Hrvatski dijalektološki zbornik (= HDZ) 1, Zagreb 1956.

kajkavske književnosti od hrvatskih su se lingvisti u poslijeratnom razdoblju bavili osobito Z. Junković,¹⁴ Lj. Jonke,¹⁵ E. Hercigonja,¹⁶ J. Vončina¹⁷ i A. Šojat.¹⁸

Refleksi jezika stare kajkavske književnosti u suvremenim kajkavskim pisanim djelima, kao i odrazi suvremenih kajkavskih govora u književnosti također su se proučavali. Rezultati toga interesa osobito su se pokazali u brojnim radovima o Krležinu jeziku na simpoziju *Jezična antidogma Miroslava Krleže*.¹⁹

Među drugim jugoslavenskim stručnjacima koji su obrađivali pojedine probleme povijesnojezične i kulturne analize stare kajkavske književnosti moram spomenuti rad H. Kune,²⁰ a među inozemnim znanstvenicima treba osobito istaknuti historijsko-komparativna akcentološka istraživanja V. A. Dyboa,²¹ koja su i za kajkavsku akcentologiju donijela znatnih rezultata.

Znatnu je djelatnost na proučavanju suvremenih kajkavskih govora i kajkavskog narječja u cjelini razvio Z. Junković, premda je, na žalost, u našoj sredini djelovao tek kratko vrijeme. Njegova su mu terenska istraživanja²² i poznavanje problematike i dosadašnjih rješenja omogućili teoretsko rješavanje nekih bitnih problema kajkavske dijalektologije.²³

Među hrvatskim lingvistima treba svakako spomenuti dijalektološku djelatnost D. Brozovića, makar, čini se, sâm nije terenski istraživao kajkavske govore. Međutim, on je u svojim raspravama, na primjer o predmi-

¹⁴ Z. Junković, *O jeziku Vitezovićeve Kronike*, Radovi Slavenskog instituta 2, Zagreb 1958; *Jezič Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta*, Rad JAZU 363, Zagreb 1972.

¹⁵ Lj. Jonke, »*Dictionar*« Adama Patačića, Rad JAZU 275, Zagreb 1949.

¹⁶ Usp. E. Hercigonja, *Kajkavski elementi u jeziku glagoljaške književnosti 15. i 16. stoljeća*, Croatica IV, sv. 5, Zagreb 1973.

¹⁷ J. Vončina, *Ozaljski jezično-književni krug*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 10, Zagreb 1968; *Leksikografski rad Ivana Belostenca*, I. Belostenec, Gazophylacium ..., pre-tisak Liber—Mladost, Zagreb 1973, Dodatak hrvatsko-latinskom dijelu.

¹⁸ Usp. A. Šojat, *Kratki navuk jezičnice hrvatske (Jezič stare kajkavske književnosti)*, KAJ (Zagreb) 1969, br. 3—4, 5, 7—8, 10, 12, KAJ 1970, br. 2, 3—4, 10, KAJ 1971, br. 10, 11; *Kajkavska akcentuacija u Belostenčevu rječniku*, Zbornik za filologiju i lingvistiku (= ZLF) XVII/1, Novi Sad 1974; *Pravopis stare kajkavske književnosti*, Filologija 6, Zagreb 1970; *Kajkavsko narječje kao književni medij u starijem razdoblju hrvatske književnosti*, Jezični i umjetnički izraz na kajkavskom tlu, Krapina 1975. i dr.

¹⁹ Usp. npr. rasprave: M. Mogaš, *Što pokazuju Krležine dublete u »Baladama«?*, A. Šojat, *Odnos Krležine kajkavštine u »Baladama Petrice Kerempuha« prema starom kajkavskom književnom jeziku*, B. Finka, *Pristup jezičnostijskoj analizi Krležina djela*, B. Vuletić, *Kajkavski elementi u Krležinim štokavskim tekstovima i rasprave drugih autora u zborniku »Jezična antidogma Miroslava Krleže«*, Čakavski sabor, Žminj 1974, u zborniku »Miroslav Krleža 1973«, JAZU, Zagreb 1975, zatim rad M. Kuzmanovića *Rječnik i komentar »Balada Petrice Kerempuha«*, Liber, Zagreb 1972, KAJ, Zagreb 1972, br. 12, kao i radove drugih autora u časopisu KAJ i drugdje.

²⁰ Usp. H. Kuna, *Štokavski u funkciji literarnog i standardnog jezika na kajkavskoj jezičnoj teritoriji*, Književni jezik, Sarajevo 1972, br. 1—2.

²¹ Usp. V. A. Dybo, *Rekonstrukcija udarenja l-pričastija ot glagolov na -no- i -i- v praslavjanskom (Južnoslavjanskije i vostočnoslavjanskije akcentnyje sistemy)*, Issledovanija po serbohorvatskomu jazyku, Moskva 1972.

²² Z. Junković, *Izvoštaj o istraživanju kajkavskog dijalekta u zagrebačkoj okolini*, Ljetopis JAZU 61, Zagreb 1956.

²³ V. bilj. 14.

gracijskim odnosima među našim dijalektima, o kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata i u drugim, dao dragocjenih teoretskih rezultata i za kajkavsku problematiku.²⁴

M. Hraste napisao je također nekoliko radova koji osvjetljuju i neke probleme koji se pojavljuju i u kajkavštini.²⁵

I. Brabec istražio je niz kajkavskih govora, posvećujući svoju pažnju ponajviše utvrđivanju nekih izoglosa na kajkavskom području.²⁶ S. Težak proučavao je kajkavsko-čakavske odnose na karlovačkom području, a u svojoj disertaciji opisao je govor Ozlja.²⁷ J. Jedvaj dao je izvanredno pouzdanu sliku bednjanskih govornih karakteristika.²⁸ Niz pouzdanih dijalekatskih podataka o zlatarskom govoru može se naći u člancima K. Svibena.²⁹

Osobito intenzivan rad na istraživanju i obrađivanju kajkavskog narječja s raznih lingvističkih gledišta razvio se u zagrebačkom Zavodu za jezik.

Zavod za jezik od svojega osnutka, 1948. godine (tada kao Institut za jezik JAZU), ima u svojem sastavu Odsjek za dijalektologiju, ali je prilično dugo trebalo čekati da mu njegova financijska situacija omogući okupljanje većega broja stručnjaka, pa da se pride organiziranom terenskom istraživanju svih triju hrvatskih narječja. Razumijevanjem odgovornih faktora, u prvom redu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, te, u novim uvjetima financiranja znanstvenog rada, SIZ-a za znanost, Institut je razvio lijepu djelatnost na proučavanju i svestranom uočavanju stanja i zbivanja u narodnim govorima SR Hrvatske, pa i u kajkavskim govorima. U zadnjih dvadesetak godina, primjenjujući suvremena lingvistička dostignuća, znanstvene koncepcije i metode, suradnici su Zavoda za jezik objavili niz znanstvenih i stručnih obrada pojedinih kajkavskih govora i većih dijalekatskih područja. U tim se radovima često i teoretski analizira kajkavska dijalekatska građa s raznih aspekata — od genetske, tipološke i komparativno-slavističke problematike do problema koji proizlaze iz kontakta pojedinih kajkavskih govora s govorima drugoga kojega kajkavskoga tipa ili dijalekta, drugoga narječja ili standardnog jezika i do sociolingvističke uvjetovanosti suvremenih dijalekatskih zbivanja na kajkavskom području. Takvim su načinom

²⁴ D. Brozović, *O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata*, Filologija 4, Zagreb 1963; *O strukturalnim i genetskim kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata*, ZFL III, Novi Sad 1960; *Dijalekatska slika hrvatskosrpskog jezičnog prostora*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 8, Zadar 1970. i dr.

²⁵ Usp. M. Hraste, *O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj*, Filologija 1, Zagreb 1957; *Dvoakcentatski sistem hrvatskosrpskog jezika*, ZFL I, Novi Sad 1957.

²⁶ Usp. I. Brabec, *Izvještaj o istraživanju govora u Pokuplju*, Ljetopis JAZU 65, Zagreb 1961; *Sjeveroistočni akavci*, Ljetopis JAZU 71, Zagreb 1966; *Mješoviti govori na sjevernoj periferiji hrvatskosrpskog jezika*, Ljetopis JAZU 73, Zagreb 1969. i dr.

²⁷ Usp. S. Težak, *O rezultatu dijalektoloških istraživanja u okolici Karlovca*, Ljetopis JAZU 62, Zagreb 1957; *Izvještaj o istraživanju govora između Korane i Mrežnice*, Ljetopis JAZU 63, 1959; *Ozaljski govor*, HDZ 5, Zagreb 1981; *Kajkavci na razmeđu*, KAJ 1970, br. 6; *Kajkavsko-čakavsko razmeđe*, Kajkavski zbornik, Zlatar 1974; *Govori na području općine Ozalj*, KAJ 1976, br. 9—11 i dr.

²⁸ J. Jedvaj, *Bednjanski govor*, HDZ 1, Zagreb 1956.

²⁹ K. Sviben, *Govor zlatarskoga kraja*, KAJ 1969, br. 9; *Prilozi proučavanju zlatarskog govora*, Kajkavski zbornik, Zlatar 1974.

obrade dijalektološke građe, a to je osnovni vid rada i djelovanja Dijalektološkog odsjeka, postala pristupačna svjetskoj slavistici i lingvistici uopće pojedina dijalekatska stanja i rješenja nekih lingvističkih problema u pojedinim kajkavskim govorima, položaj i dijalektološko značenje određenih govora i širih kajkavskih prostora u suvremenom dijalekatskom mozaiku na slavonskom jugu.

Ne ulazim ovdje u prikaz znanstvenog prinosa u pojedinim raspravama članova Zavoda za jezik (opću ocjenu njihovih radova upravo sam izrekao), nego ću navesti samo kratki pregled njihova istraživanja i obrade suvremenih kajkavskih govora.

Kajkavskim su se suvremenim govorima u Zavodu za jezik bavili: V. Barac—Grum (proučavala gorskokotarske govore),³⁰ B. Finka (objavio opsežne prikaze gorskokotarskih i karlovačkih govora),³¹ I. Kalinski (govor Črečana kraj Zeline),³² M. Lončarić (govor u Jagnjedovcu kraj Koprivnice,³³ istražio područje bilogorskih kajkavskih govora), A. Šojat (istražio osobine mnogih kajkavskih govora na cjelokupnom kajkavskom području, u disertaciji obradio turopoljske govore)³⁴ i V. Zečević (govor Hrvatskog Sela kraj Topuskoga, a proučavala je i neke turopoljske, posavske, pokupske i zagorske govore).³⁵

U radu na problemima kajkavskoga narječja drugih jugoslavenskih dijalektologa, iz drugih naših republika, najznatnija je djelatnost P. Ivića. Osim nekoliko izvještaja o osobinama pojedinih kajkavskih govora,³⁶ Ivić je dao

³⁰ V. Barac—Grum, *Izveštaj o istraživanju govora Lukovdola u Gorskom kotaru*, Ljetopis JAZU 69, Zagreb 1963; *Ispitivanje govora u Gorskom kotaru*, Ljetopis JAZU 70, 1965; *Govor Lukovdola u Gorskom kotaru*, magistarski rad, rkp., Zagreb 1965; V. Barac—Grum—B. Finka, *O govoru Delnica i Broda na Kupi u Gorskom kotaru*, Ljetopis JAZU 72, 1968.

³¹ B. Finka, *Gorskokotarska kajkavština u našem dijalekatskom mozaiku*, Kajkavski zbornik, Zlatac 1974; B. Finka—V. Barac—Grum, o. c. (bilj. 30); B. Finka—A. Šojat, *Karlovački govor*, HDZ 3, Zagreb 1973.

³² I. Kalinski, *Govor sela Črečana (fonološki opis sinkronijskog stanja)*, mag. rad, Zagreb 1978; I. Kalinski—A. Šojat, *Zelinski tip govora*, Rasprave Instituta za jezik (= RIJ) 2, Zagreb 1973.

³³ M. Lončarić, *Jagnjedovački govor (S osvrtom na pitanje kajkavskoga podravskog dijalekta)*, HDZ 4, Zagreb 1977.

³⁴ A. Šojat, *Kajkavski govori u Turopolju (s osobitim obzirom na mračinski govor)*, disertacija, rkp., Zagreb 1964; *Položaj turopoljskih govora u hrvatskoj kajkavštini*, ZFL X, Novi Sad 1967; *O govoru kajkavskih ikavaca u Zdenčini i Horvatima*, Ljetopis JAZU 76, Zagreb 1972; *Kajkavski ikavci kraj Sule*, RIJ 2, Zagreb 1973; *Govor u Samoboru i njegovoj okolini*, RIJ 2; *O govoru Cerja kod Sestre*, RIJ 2; *Interferencija dijalekatskih govornih sustava u SR Hrvatskoj*, VIII kongres jugoslavenskih slavista, Prilozi, Zagreb 1977, RIJ 3, Zagreb 1977. — i dr.; A. Šojat—B. Finka, o. c. (bilj. 31); A. Šojat—I. Kalinski, o. c. (bilj. 32).

³⁵ V. Zečević, *O istraživanju govora Hrvatskog Sela*, Ljetopis JAZU 74, Zagreb 1971; *Ogled kajkavsko-štokavskog dijalekatskog kontakta*, Rad JAZU 368, Zagreb 1975; V. Zečević—A. Šojat, *Kajkavski govor u području između Lekenika, Trebarjeva i Siska*, Ljetopis JAZU 72, 1968; *Istraživanje kajkavskih govora u Hrvatskom zagorju*, Ljetopis JAZU 73, 1969.

³⁶ Usp. P. Ivić, *Izveštaj o terenskom dijalektološkom radu u severnoj Hrvatskoj i južnoj Dalmaciji u leto 1957. godine*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu (= GFFNS) II, Novi Sad 1957; *Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske*, GFFNS VI, Novi Sad 1961; *Izveštaj o ispitivanju govora u severnoj i zapadnoj Hrvatskoj*, GFFNS VI.

niz teoretskih rasprava o mnogim strukturnim karakteristikama kajkavskog narječja, u odnosu prema drugim hrvatskim i srpskim dijalektima, u odnosu prema slovenskim i drugim južnoslavenskim dijalektima, sa sinkronijskoga i s dijakronijskoga gledišta.³⁷

Među inozemnim lingvistima treba posebno istaknuti interes za kajkavske govore Thomasa F. Magnera³⁸ i Wolfganga Jakobyja.³⁹

7. Međutim, zemljopisna karta istraženih kajkavskih govora u nas je, unatoč svim dosadašnjim naporima i pojedinaca i ustanova, još uvijek veoma prazna, premda znatno upotpunjenija od stanja prikazanog na Hrastinoj karti istraženih kajkavskih govora ili onih o kojima postoje bar neke napomene.⁴⁰ Te praznine treba terenskim radom i znanstvenim obradama dija-
lekatske građe neprestano popunjavati.

U samom početku sustavnoga, institutskoga rada na dijalektologiji u Hrvatskoj, u situaciji koja je i hrvatsku i jugoslavensku dijalektologiju postavljala na posljednje mjesto u cijelom slavenskom svijetu, jugoslavenski su članovi Međunarodnoga komiteta slavista preuzeli obvezu da će i naša zemlja surađivati na izradi Općeslavenskog lingvističkog atlasa, do sada najvećeg pothvata u slavistici, a i jednog od najvećih pothvata svjetske lingvistike uopće.

Taj golemi projekt predvidio je da se na temelju Upitnika OLA — s 3454 pitanja, koja obuhvaćaju najbitnije dija-
lekatske pojave na fonetskom, fonološkom, prozodijskom, morfološkom, tvorbenom, sintaktičkom, leksičkom i semantičkom planu — istraži preko 850 dija-
lekatskih punktova na području slavenskih govora od krajnjeg istoka Sovjetskog Saveza do hrvatskih naselja u južnoj Italiji.

Na području SR Hrvatske predviđeno je da se za taj atlas istraži 26 punktova: 8 štokavskih, 10 čakavskih i 8 kajkavskih. Taj je terenski posao izvršen i podaci s naših punktova uvršteni su u sve do sada izrađene karte OLA.

Izbor kajkavskih punktova, kao i svih drugih punktova na području Jugoslavije, izvršila je Komisija OLA u Međuakademijskom odboru za dija-
lekatske atlase, nastojeći da izabrani punkto-
vi po svojim govornim osobinama pokrivaju što je moguće veće područje istoga govornoga tipa, a ujedno da broj punktova bude dovoljan da njihove govorne osobine reprezentiraju

³⁷ Usp. P. Ivić, *Phonologische Bemerkungen zur historischen Sprachgeographie*, Wiener slavistisches Jahrbuch XI, Wien 1964; *Fonološki aspekt genetičkog odnosa između štokavske, čakavske i kajkavske dija-
lekatske grupe* (v. bilj. 8); *Procesi rasterećenja vokalnog sistema u kajkavskim govorima*, ZFL XI, Novi Sad 1968; *O klasifikaciji srpskohrvatskih dija-
lekata*, Književnost i jezik 1, Beograd 1963; *Dva glavna pravca razvoja konsonantizma u srpsko-
hrvatskom jeziku*, GFFNS II, 1957; *Hijerarhija srodstva među jezičkim i dija-
lekatskim tipovima na slovenskom jugu* (v. bilj. 4) i dr.

³⁸ Thomas F. Magner, *A Zagreb Kajkavian Dialect*, Pennsylvania State University, Pennsylvania 1966; *Kajkavian Koine*, Simbolae in honorem Georgii Y. Shevelov, München 1971.

³⁹ W. Jakoby, *Untersuchungen zur Phonologie und Prosodie einer kajkavischen Mundart (Gornja Stubica)*, Slavistische Beiträge, Bd. 75, München 1974.

⁴⁰ U radu navedenom u bilj. 13.

cijelo narječje što većim brojem karakterističnih osobina. Kao predstavnici pojedinih kajkavskih dijalekata izabrana su ova mjesta: Začretje, Virje, Križevci, Trebarjevo, Samobor, Domagović, Severin na Kupi.

Detaljnije istraživanje terenske rasprostranjenosti pojedinih dijalekatskih pojava treba da omogući rad na Hrvatskosrpskom dijalektološkom atlasu. Na području SR Hrvatske za nj treba istražiti 240 punktova, od kojega je broja na kajkavskom području 65 punktova. Do sada je istraženo 148 punktova u Hrvatskoj, kajkavskih 36, dakle više od polovice.

Već i do sada prikupljena građa za spomenute atlase daje golem broj podataka na svim jezičnim razinama i već sada omogućuje mnogo fundiranije teoretske pristupe mnogim problemima naše dijalektologije, među ostalima i problemima vezanim uz kajkavsko narječje. Kad se prikupe podaci iz svih predviđenih punktova, dijalekatska će građa omogućiti do sada neizvediva komparativna proučavanja i dati neslućene znanstvene rezultate.

Dakle, u općenito povoljnijim uvjetima za znanstveni rad, u poslijeratnom se razdoblju u nas veoma intenzivirao rad i na dijalektologiji, pa i na proučavanju kajkavskog narječja. Unatoč relativno malom broju istraživača i u toj su dijalektološkoj specijalnosti postignuti znatni rezultati, temeljeni na primjeni suvremenih lingvističkih misli, metoda i spoznaja, po čemu se naša dijalektologija, barem po vrhunskim svojim dostignućima, u tom razdoblju ravnopravno uključila među ostale lingvističke discipline.

Ipak, mislim da to iz mojega izlaganja jasno proizlazi, zadaci koji su pred nama veći su i brojniji od onih koje smo obavili. Dijalektologija ide u red osnovnih nacionalnih znanosti, jer tek narodni govori, u cjelokupnosti svojih osobina, određuju neki jezik u prostornim i vremenskim koordinatama. Narodni su govori stoljećima očuvali najveći dio svojih strukturnih oznaka, koje u povijesnim spomenicima i drugim izvorima nisu dovoljno zabilježene. Oni imaju izvanredno značenje, u svoj svojoj sinkronijsko-dijakronijskoj složenosti, za razjašnjavanje evolucije našeg jezika i njegova odnosa prema drugim slavenskim jezicima, a po tim komparativno-historijskim aspektima i za rekonstrukciju prastarih jezičnih stanja, utjecaja, miješanja. U uvjetima nagle industrijalizacije našega društva sve se više smanjuje seosko stanovništvo u odnosu na gradsko, sve su češći dodiri s nosiocima drugih govornih idioma, sve je snažniji utjecaj književnog jezika, pa se jezične promjene u organskim govorima vrše brže nego nekada, ponegdje se čak evolucijski, razvojni tijek jezičnih promjena smjenjuje eksplozivnim izmjenama ne samo pojedinih govora unutar jednoga narječja nego i prijelazom u drugo narječje. Neodgodiv je stoga, i neizbježan zadatak da se dijalektološkim istraživanjima dragocjeno jezično blago naših narodnih govora očuva za hrvatsku, jugoslavensku i svjetsku znanost.